

Les municipalitats catalanes davant la guerra Patriòtica o dels Segadors. El cas de Sabadell¹

Josep Abad i Sentís

Aquest treball d'investigació vol plantejar-se dos objectius. Un primer, òbviament i com es desprèn del títol, és el d'investigar, de començar a obrir les finestres i aportar llum a la història de la vila de Sabadell al segle XVII, concretament en el dramàtic episodi de la guerra Patriòtica. D'acord amb aquest objectiu, s'estudia tant el desenvolupament de la guerra en si, com els seus antecedents. Això és, tot el profund malestar i els greuges que s'anaven covant al si de la vila, fruit de la cada vegada més implacable pressió fiscal i militar de la Monarquia hispànica sobre els regnes de la Corona d'Aragó. Veure com aquesta aclaparadora pressió es plasmava en forma d'allotjaments, bagatges, impostos, lleves, carretatges per a portar fusta a les drassanes reials..., i analitzar-ne l'evolució i les repercussions socials i econòmiques.

Alhora, amb aquest treball, no sols pretenem començar a escatir quina fou la incidència de la dita guerra en la vila de Sabadell, sinó que també pretenem que, en la mesura del possible, pugui ser una aportació d'utilitat, una tessella més en l'aproximació, a nivell de Principat, al gran mosaic que representa la guerra Patriòtica o dels Segadors. Fet pel qual s'ha primat la part dels antecedents, ja que hem cregut que era aquesta aquella en la qual podien donar-se les aportacions més interessants a nivell global català.

El segon objectiu, més a llarg termini i del qual aquest treball és sols un primer graó, és demostrar —reivindicar— la hipòtesi que el Sabadell del barroc no sols existia, sinó que fou el de l'època clau on es forjaren les bases humanes i materials per a la gran transformació econòmica posterior.

Hom fa un incís terminològic i conceptual on s'argumenta i formula la proposta d'anomenar guerra *Patriòtica* a la tradicionalment anomenada guerra dels *Segadors* (altrament també dita de *Separació*).

Conseqüència de l'estat de la qüestió i d'un ampli buidat bibliogràfic, es constata el contrast existent entre el *boom* de la història local i la manca d'estudis sobre la guerra Patriòtica. Demostrant-se la vigència, encara avui en dia, de les crides

1. Treball d'investigació de nou crèdits presentat el mes de setembre de l'any 2002 al Departament d'Història Moderna i Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona i dirigit pel Dr. Antoni Simon i Tarrés.

fetes per Josep Sanabre (1955) i per Agustí Alcoberro (1991) sobre la necessitat i la importància dels estudis locals sobre la guerra dels *Segadors*. Buidat bibliogràfic que ens ha permès comprovar la complexitat d'aquesta guerra; especialment, de l'aixecament de 1640, quan una multiplicitat de conflictes més o menys latents existents al si de l'estructura politicosocial catalana esclataran de cop, i donaran lloc a una multiplicitat de particularitats i processos locals que es mouran —i condicionaran— enmig del gran procés de revolta social primer i de revolució política després.

A Sabadell, l'estiu de 1640, no es produeix un divorci entre autoritats i població. En l'aixecament camperol de 1640 es dona la complicitat i el mutu suport dels pagesos revoltats i les autoritats. Quan un grup de sabadellencs se'n va fins a l'Empordà a unir-se amb els camperols que persegueixen els *tercios* de don Juan de Arce, la universitat determina enviar-los-hi un ajut per al seu manteniment. Ajut ben explícit per tal com és aprovat en consell general. Explícit alhora que arriscat, ja que encara hi ha tropes allotjades a la vila.

L'adhesió de Sabadell a la causa catalana i a les institucions fou total. Sabadell envià un síndic a participar en la Junta General de Braços i constituí un exemple de les moltes viles que no tenien representació a corts i entraran dins les dites corts revolucionàries, on el braç popular guanyà tanta representativitat.

Malgrat que no podem comptar amb els llibres de claviari fins a l'any 1622, es constata que la vila de Sabadell es veié afectada pel flagell que representen els allotjaments ja des de la primeria de segle. Així, Sabadell és una prova diàfana que cal qüestionar-se la periodització tradicional dels allotjaments (que és la d'establir-ne la presència a partir de les inacabades Corts de 1626 i un pes cada cop més gran a partir de 1635, amb la declaració oficial de guerra de França a la Monarquia hispànica) i refer-la sobre la base dels nous estudis locals. Creiem que la vila de Sabadell no constitueix una excepció, ans al contrari, que pot ser reflex del que passava als petits pobles i viles —majoria en el país— que no tenien la força ni la capacitat de les grans ciutats catalanes per a oposar-se als allotjaments.

Si a aquest ingent drenatge econòmic ocasionat pels allotjaments hi sumem el drenatge ocasionat pels quintos, es pot parlar obertament d'una andanada fiscal de la Monarquia hispànica que afecta de ple la línia de flotació de les finances municipals, i que enfonsa la universitat i els particulars en un estat d'endeutament i de fretura econòmica crònics; amb els consegüents problemes econòmics i socials que la dita situació comporta per a tots els vilatans (augment de la pressió fiscal, empobriment, fam; augment de la delinqüència, dels enfrontaments amb les autoritats...).

L'actitud de les autoritats sabadellenques fou tothora de ferma resistència legal contra el quint i de fer complir la legalitat catalana en matèria d'allotjaments. No estalviant diners en dietes i sous en síndics i advocats que recorreran fins a les més altes instàncies del país (Diputació, Consell de Cent i virrei), demanant bé l'enfranquiment, bé treure de la vila les tropes allotjades. Alhora de fer lleves miraran d'escapolir-se'n, rebaixar-les o retardar-les tant com puguin, menys —significativament— durant l'estiu de 1640, quan a requeriment d'altres universitats, les autoritats aixecaran lleves per anar a ajudar-les o, fins i tot, per a anar a socórrer terceres

viles. I això lliurement, per solidaritat, sense que no fer-ho els comporti sancions i sense fer constar que serà tan sols per a aquella ocasió, per ser franca la vila de dits serveis. Fet que ha de fer qüestionar les teories que afirmen l'existència d'un patriotisme popular tant sols de *clocher*.

Ràpida i voluntària mobilització que palesa que els pobles i viles tenen un grau d'informació de la realitat politicomilitar molt més alt del que sovint hom ha pensat. Informació que els proporciona els suficients elements de judici per a decidir si un servei és necessari o no, o si els afecta o no, i obren en conseqüència.

Solidaritat intervilatana que no sols es dona a nivell militar, sinó també a nivell de proveïments, jurídic, polític...

El quint és vist com un greuge i com una *condemna*. Certament, el quint i els allotjaments condemnen la vila a una situació de pobresa i d'endeutament crònic i creixent des de mitjan la segona dècada del segle. Si hi sumem els excessos i vexacions comesos per les tropes —allotjades o de trànsit—, la condemna continua sota forma de despoblament (que provoca al seu torn un major endeutament dels sabadellencs que resten a la vila, ja que són menys a repartir els allotjaments, quints, talls...). Cercle viciós que provoca més misèria, més conflictivitat social i més despoblament.

Mercès al fogatge que hem trobat de l'any 1639, podem comprovar com els estralls fiscals i econòmics, així com la conflictivitat social que comporten els allotjaments, tenen un fort impacte demogràfic. Dels 200 focs en què la vila està taxada el 1592, es passa a 106 focs i mig el 1639. En menys de 50 anys s'ha produït una davallada en picat de la població que ha reduït la vila de Sabadell a gairebé la meitat dels seus habitants! I això en 50 anys de pau («sols» la campanya de Leucata) i sense epidèmies. La vila de Sabadell exposa ben clarament les raons del «estar tant pobre i inhabitada com està, que les persones habitants en ella sen son anades fora i dexen llurs cases i de contínuo van dexant» en llur negativa a contribuir en homes ni diners a la campanya de Salses: els allotjaments i bagatges, més els soldats que s'enviaren al Rosselló a la campanya de Leucata.

Tot i estar en la rereguarda, la participació de Sabadell en la guerra Patriòtica fou molt activa. La seva situació en un camí reial molt concorregut per les tropes —especialment per les que anaven o venien de Tarragona i de Lleida—, li valdrà incessants i ingents despeses per a socórrer les tropes, ja fossin allotjades, ja fossin de trànsit.

Els sabadellencs comprovaran en la pròpia carn que les tropes són depredadores i violentes de per si. No és qüestió de la nacionalitat de les tropes, sinó de composició social. Així, diversos dels conflictes més greus que pateix la vila succeeixen amb allotjaments de soldats catalans.

Si a la crònica situació d'endeutament que arrossega la vila des de mitjan la segona dècada del segle hi sumem ara les enormes despeses que costa mantenir els soldats i terrelloners sabadellencs enviats al front i, alhora, mantenir les tropes hispàniques allotjades a la vila, la tramesa continuada de cavalcadures a la guerra, més l'onerosa fiscalitat i els talls extraordinaris, amb el subsegüent endeutament de la universitat en censals, el resultat és que l'economia i la hisenda de la universitat i dels particulars resten enfonsades com a conseqüència de la guerra

Patriòtica. Podent parlar ja de desfeta demogràfica i productiva quan la pesta s'abat sobre la ja prou mísera i aclaparada vila de Sabadell durant els anys de 1651 i 1652.

Aquest estudi també permet comprovar, a nivell municipal, el recurs i apel·lació constant a les Constitucions i a les institucions catalanes, per tal de defensar-se dels feixucs i onerosos serveis dels quints i dels allotjaments; així com per a recordar que les lleves de soldats sabadellencs no poden servir fora de Catalunya. Constitucions i institucions que constitueixen un marc de referència per a universitats i per a particulars. Confirmant-se l'important paper identificador comunitari d'aquestes, així com ser un potent element creador de consciència nacional. El fet que constitueixen un marc de referència demostra que no eren unes institucions ni constitucions anacròniques, en decadència i que sols servien als interessos oligàrquics, sinó que estaven arrelades i ben vives i, tot i que responien als interessos de les classes dominants, també responien i defensaven interessos generals catalans. (Per què ens esquinçem tant les vestidures quan es tracta de les Constitucions catalanes del segle XVII? Malauradament, no passa també avui en dia que les Constitucions —no catalanes— del segle XXI estan al servei de les classes i nacions dominants?)

Un tema sovint debatut és el de la poca mobilització popular, primer davant de les crides de les autoritats reials hispàniques i després davant les crides de les autoritats catalanes i franco-catalanes. Volem acabar aquest resum amb una citació sobre aquest tema, que creiem extraordinàriament senzilla i clarificadora. El fet —que trobem al Llibre d'ordinacions— es produeix el 10 de març de 1640: el Consell acorda anar a Montserrat en processó «pera suplicar a nostre senyor Déu nos done pluja, pau i quietut en la província i los Prínceps Cristianes».